

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ І ДОМОГОСПОДАРСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

©2018 ЛИСА О. В.

УДК 336.6+336.57

Лиса О. В. Загрози фінансовій безпеці вітчизняних підприємств і домогосподарств на сучасному етапі

Метою статті є викладення результатів дослідження теоретико-методичних підходів до визначення сутності та взаємозв'язку фінансової безпеки домогосподарств і суб'єктів господарювання в межах компонентного складу фінансової безпеки держави, а також ідентифікація загроз, що їм притаманні на сучасному етапі розвитку економіки України. Визначено, що базовими компонентами фінансової безпеки держави на мікрорівні є фінансова безпека суб'єктів господарювання (підприємств) і фінансова безпека домогосподарств, взаємозв'язок між якими може характеризувати по-різному на різних етапах економічних циклів. Дослідження показало, що фінансова безпека підприємств і домогосподарств постійно піддається загрозам, які можуть бути ідентифікованими і потенційними, зовнішніми і внутрішніми. Ці загрози викликані певними ризиками, що також можуть бути певним чином класифіковані. Серед загроз фінансовій безпеці домогосподарств, що набули останнього часу особливої актуальності, можна виділити суттєве зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, а також споживчих цін на продукти харчування. Перспективи подальших досліджень у даній сфері полягають у більш детальному дослідженні факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки підприємств і домогосподарств, а також у визначенні індикаторів, що дозволять отримати більш ґрунтовну оцінку їх рівня.

Ключові слова: фінансова безпека підприємств і домогосподарств, загрози й ризики фінансовій безпеці, витрати домогосподарств на оплату комунальних послуг.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 11.

Лиса Олена Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (просп. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: o_lysa@dnu.dp.ua

УДК 336.6+336.57

UDC 336.6+336.57

Лыса Е. В. Угрозы финансовой безопасности отечественных предприятий и домохозяйств на современном этапе

Lysa O. V. The Threats to the Financial Security of the National Enterprises and Households at the Present Stage

Целью статьи является изложение результатов исследования теоретико-методических подходов к определению сущности и взаимосвязи финансовой безопасности домохозяйств и субъектов хозяйствования в рамках компонентного состава финансовой безопасности государства, а также идентификация угроз, присущих им на современном этапе развития экономики Украины. Определено, что базовыми компонентами финансовой безопасности государства на микроуровне являются финансовая безопасность субъектов хозяйствования (предприятий) и финансовая безопасность домохозяйств, взаимосвязь между которыми может характеризоваться по-разному на разных этапах экономических циклов. Исследование показало, что финансовая безопасность предприятий и домохозяйств постоянно подвергается угрозам, которые могут быть идентифицированными и потенциальными, внешними и внутренними. Эти угрозы вызваны определенными рисками, которые также могут быть определенным образом классифицированы. Среди угроз финансовой безопасности домохозяйств, которые обрели в последнее время особую актуальность, можно выделить существенный рост тарифов на жилищно-коммунальные услуги, а также потребительских цен на продукты питания. Показано, что за последние годы в Украине имеет место превышение темпов роста коммунальных тарифов над темпами инфляции. Перспективы дальнейших исследований в данной сфере заключаются в более детальном исследовании факторов, влияющих на уровень финансовой безопасности предприятий и домохозяйств, а также в определении индикаторов, которые позволят получить более обоснованную оценку их уровня.

The article is aimed at summarizing the results of research on the theoretical-methodical approaches to the definition of essence and interrelation of financial security of households and the economic entities within the component structure of financial security of the State, as well as identification of the inherent threats at the present stage of development of Ukraine's economy. It is determined that the basic components of the financial security of the State at the micro level are the financial security of economic entities (enterprises) and the financial security of households, the relationship between which can be characterized differently in terms of the different stages of economic cycles. The research showed that the financial security of enterprises and households is constantly threatened, the threats can be identified, potential, external and internal. These threats are caused by certain risks, which can also be classified in some way. Among the threats to the financial security of households, which have recently gained special relevance, a significant increase in tariffs for housing and utilities, as well as consumer prices for food products can be singled out. It is displayed that in recent years in Ukraine there is an excess of the rate growth of the utility tariffs over the inflation rate. Prospects for further research in this area are more detailed research of factors influencing the level of financial security of enterprises and households, as well as definition of the indicators that will allow to obtain more substantiated evaluation of their level.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятий и домохозяйств, угрозы и риски финансовой безопасности, затраты домохозяйств на оплату коммунальных услуг.

Keywords: financial security of enterprises and households, threats and risks to financial security, expenses of households for paying off utility services.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 11.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 11.

Лыса Елена Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара (просп. Гагарина, 72, Днепр, 49010, Украина)

Lysa Olena V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Oles Honchar Dnipro National University (72 Haharina Ave., Dnipro, 49010, Ukraine)

E-mail: o_lysa@dnu.dp.ua

E-mail: o_lysa@dnu.dp.ua

Фінансова безпека держави є важливим складником економічної безпеки, яка, своєю чергою, є визначальною компонентою національної безпеки України. Останнього часу актуальності набула проблема виявлення засобів адекватного реагування на зовнішні та, особливо, внутрішні виклики економіці України. У зв'язку з цим більш повно проявилася потреба в забезпеченні й підтримці на необхідному рівні фінансової безпеки України. У системі фінансової безпеки держави важливими, на нашу думку, є дві основні компоненти мікрорівня: фінансова безпека суб'єктів підприємницької діяльності (реального сектора) та фінансова безпека домогосподарств.

Існує досить багато вітчизняних і закордонних наукових досліджень, присвячених проблемам оцінки, забезпечення й підтримки фінансової безпеки домогосподарств і суб'єктів підприємницької діяльності. Загальновідомі наукові праці таких науковців і дослідників, як О. І. Барановський, І. О. Бланк, Т. Г. Васильців [1], Ю. М. Воробйов [2], О. І. Воробйова, З. Б. Гук, В. В. Дмитрієв [3], М. М. Єрмошенко [4], А. О. Єпіфанов, О. Івашко [5], О. Д. Ладюк [6], Л. С. Козак, І. В. Багровецька, Л. П. Коваль, Г. М. Коцюрбенко, Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон, О. В. Малик [7], Г. Пастернак-Таранушенко, І. О. Ревак, Р. Г. Сніщенко та інших. У наукових роботах цих учених-дослідників надається трактування сутності таких понять, як «фінансова безпека» і «фінансовий ризик», наводяться показники їх оцінки, характеризується вплив тих чи інших факторів на фінансову безпеку держави, суб'єктів підприємницької діяльності, домогосподарств.

Водночас більшість вітчизняних науковців при трактуванні сутності категорії «фінансова безпека держави» вважають фінансову безпеку суб'єктів підприємницької діяльності та фінансову безпеку домогосподарств похідними від фінансової безпеки держави. Не зовсім погоджуючись із таким підходом, вважаємо за доцільне все ж таки розглянути ці компоненти детальніше та визначити характер їх взаємозв'язку з фінансовою безпекою держави.

Метою статті є викладення результатів дослідження теоретико-методичних підходів до визначення сутності та взаємозв'язку фінансової безпеки домогосподарств і суб'єктів господарювання в межах компонентного складу фінансової безпеки держави, а також ідентифікації загроз, що їм притаманні на сучасному етапі розвитку економіки України.

У складі фінансової безпеки держави прийнято виділяти дві компоненти мікрорівня: фінансову безпеку суб'єктів господарювання (підприємств) та фінансову безпеку домогосподарств.

Базовою з цих двох компонент є фінансова безпека суб'єктів підприємницької діяльності, оскільки від її стану залежить фінансова безпека держави та її окремих регіонів. Підходи науковців до визначення сутності фінансової безпеки суб'єктів господарюван-

ня мають певні особливості. На нашу думку, тут може бути доречним комплексний підхід, згідно з яким сутність фінансової безпеки підприємства може бути охарактеризовано як такий стан фінансів підприємства, який дозволяє протистояти ідентифікованим і потенційним загрозам шляхом ефективного управління формуванням і використанням капіталу, а також ризиками в процесі своєї діяльності.

З приводу визначення сутності фінансової безпеки домогосподарств також існують різні думки, хоча досить багато науковців не приділяють особливого значення цій компоненті, вважаючи її слабковпливовою на фінансову безпеку держави. Загалом сутність цього поняття можна розглядати в різних аспектах, зокрема: як певний стан фінансів домогосподарств; як ієрархічну систему, що складається із сукупності взаємопов'язаних елементів; як рівень захищеності фінансових інтересів домогосподарств; як результат реалізації фінансових (або суспільно-економічних) відносин у суспільстві, якщо вони ефективно функціонують; як складову підсистему фінансової безпеки держави.

Існують різні підходи до характеристики взаємозв'язків між фінансовою безпекою держави та її складниками – фінансовою безпекою суб'єктів господарювання та фінансовою безпекою домогосподарств. Фінансові й економічні кризи, з якими стикалася наша держава впродовж усього часу її існування, показали, що вітчизняний (або низхідний) підхід, суть якого полягає в тому, що фінансову безпеку домогосподарств і суб'єктів господарювання вважають похідними від фінансової безпеки держави, характерний для тих проміжків часу, коли економіка держави знаходиться на підйомі. Водночас у кризові для економіки країни періоди фінансова безпека держави відновлюється завдяки відновленню фінансової безпеки домогосподарств та суб'єктів підприємницької діяльності. Таким чином, можна вважати, що закордонний (або висхідний) підхід, суть якого полягає в тому, що стан фінансової безпеки держави залежить від стану фінансової безпеки домогосподарств і суб'єктів господарювання, теж притаманний Україні, але за кризових умов.

Діяльність вітчизняних підприємств і домогосподарств постійно піддається загрозам, які умовно поділити на внутрішні й зовнішні (*рис. 1, рис. 2*). В умовах усе більш масштабної інтеграції економіки України у світове господарство (світову економіку) до внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємств, пов'язаних із використанням застарілих технологій, значною зношеністю основних виробничих фондів, високою матеріаломісткістю й енергоємністю виробництва, додалися ще й зовнішні загрози, протистояти яким більшість вітчизняних суб'єктів господарювання поки що не спроможна внаслідок низького рівня їх конкурентоспроможності.

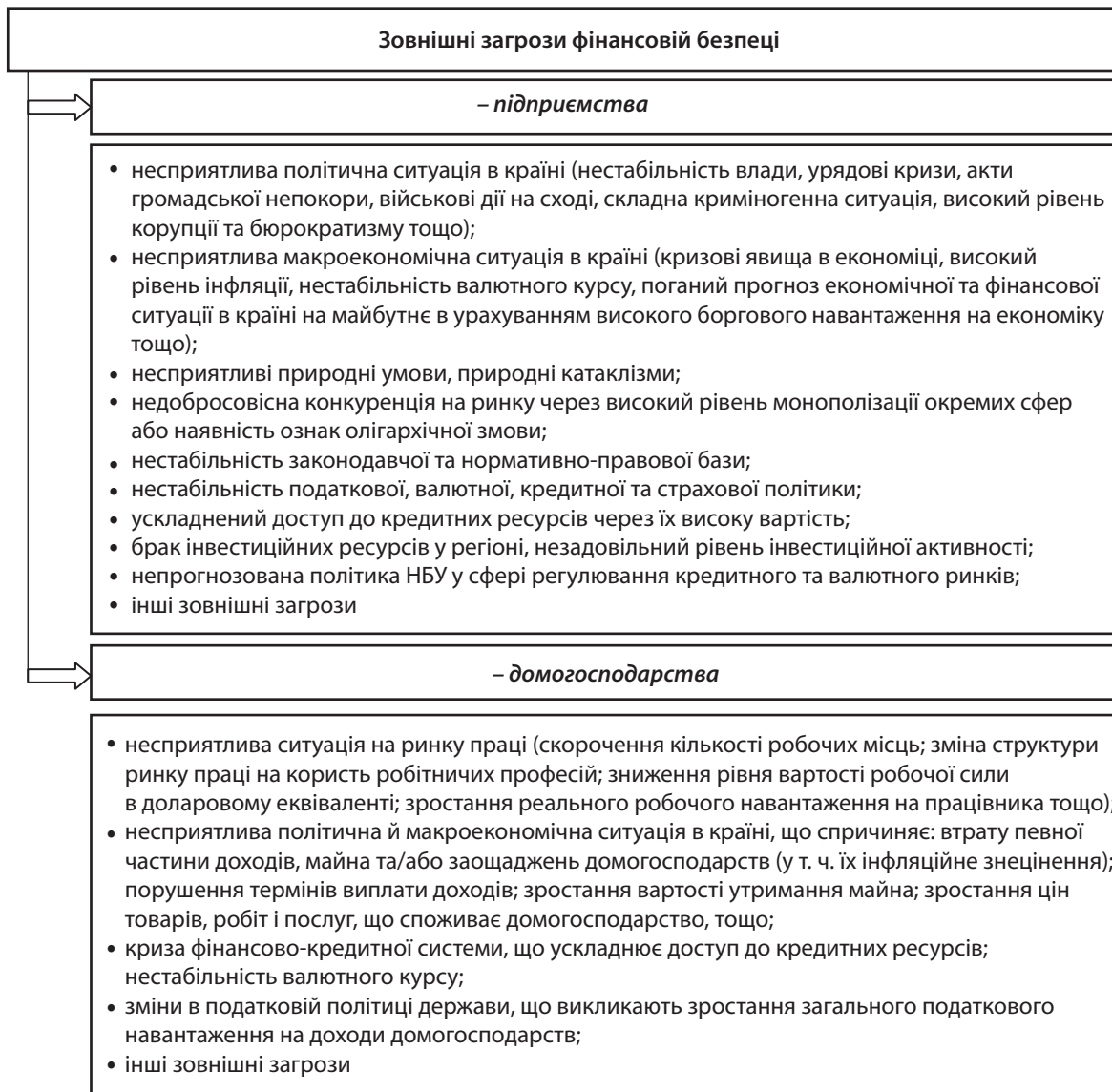

Рис. 1. Зовнішні загрози фінансовій безпеці вітчизняних підприємств і домогосподарств

Своєю чергою, до *зовнішніх загроз* фінансовій безпеці домогосподарств можна віднести: ведення в країні воєнних дій; політична й економічна нестабільність; криза фінансово-кредитної системи; високий рівень інфляції; нестабільність валютного курсу; недосконалість державної фінансової політики; високий рівень податкового навантаження на доходи домогосподарств тощо.

До *внутрішніх загроз* фінансовій безпеці домогосподарств можна віднести: втрату основного місця роботи чи працездатності, результатом чого є втрата доходів; неефективне й нераціональне використання майна, що спричинило недоотримання потенційних доходів від його використання або зростання витрат на його утримання; невдале інвестування заощаджень, що призвело до втрати значного їх обсягу; ведення ризикованої підприємницької діяльності, у результаті якої виникли непередбачені витрати, тощо.

При цьому загрози фінансовій безпеці домогосподарств пов'язані з певними ризиками, які умовно

можна поділити на чотири групи, зокрема ризики, пов'язані з: отриманням доходів домогосподарствами; отриманням і використанням запозичень; обмеженням купівельної спроможності домогосподарств; заощадженнями домогосподарств [8, с. 168]. Своєю чергою, загрози фінансовій безпеці підприємств пов'язані з ризиками: втрати ліквідності й платоспроможності; втрати фінансової стійкості; отримання збитків від підприємницької діяльності (або окремих її видів – операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності); зниження рівня оборотності капіталу; іншими видами ризиків [9, с. 62].

Важливим фактором підтримання фінансової безпеки домогосподарств є їх спроможність своєчасно й у повному обсязі розраховуватися за спожиті послуги житлово-комунального господарства (ЖКГ). Сучасна ситуація, що виникла останніми роками у сфері встановлення тарифів на послуги ЖКГ, свідчить не тільки про непрогнозованість дій

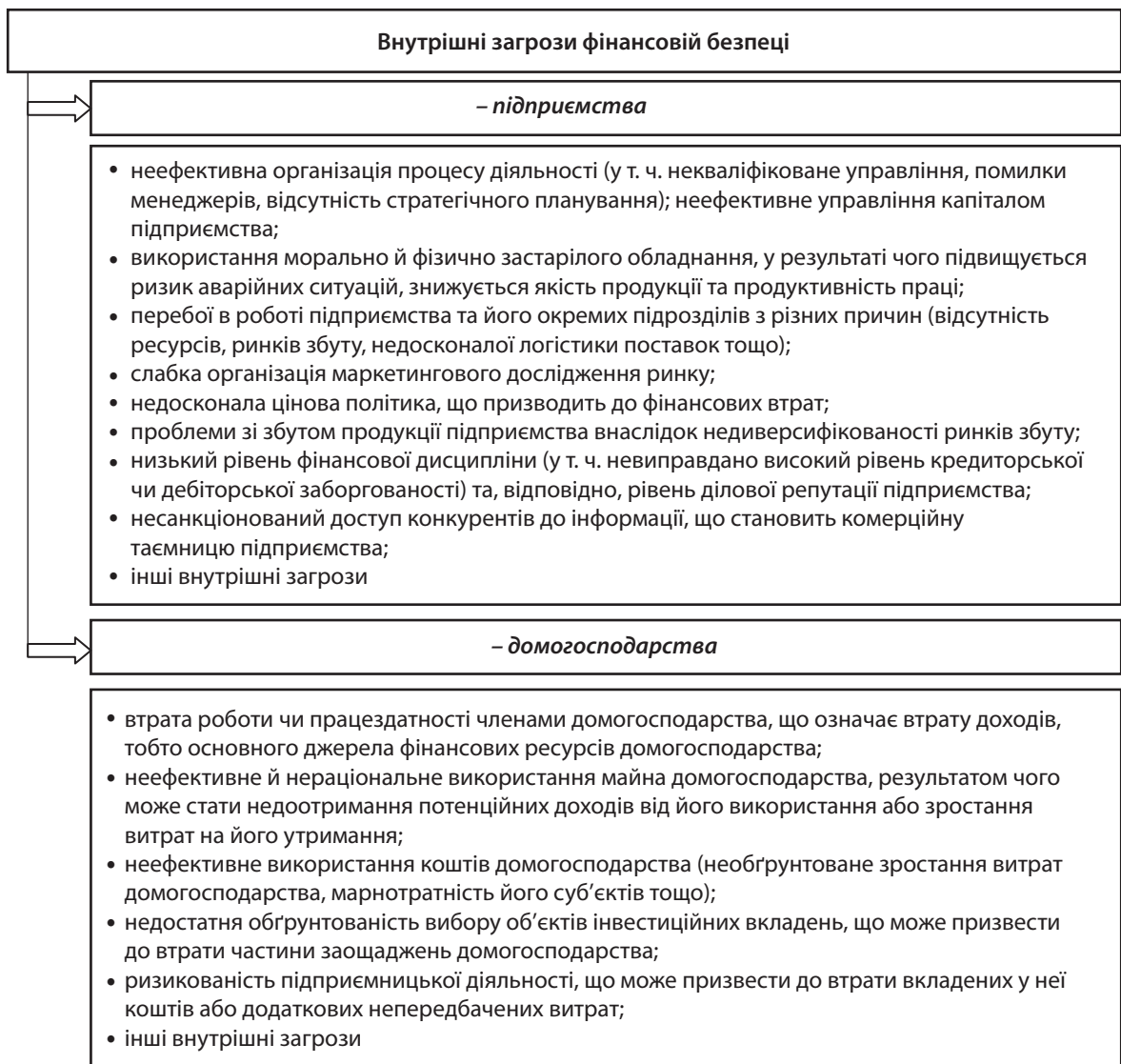

Рис. 2. Внутрішні загрози фінансовій безпеці вітчизняних підприємств і домогосподарств

влади, корумпованість і монополізацію у сфері ЖКГ, а й про реальну загрозу фінансовій безпеці багатьох домогосподарств України.

Як бачимо з даних *табл. 1*, частка витрат на оплату комунальних послуг у сукупних витратах домогосподарства за досліджуваний період зросла із 7,6% у 2010 р. до 15,4% у 2017 р., що є результатом зростання комунальних тарифів. Зазначимо, що ця частка могла бути значно вищою, якщо б не була реалізована державна програма адресної підтримки окремих верств населення шляхом субсидування оплати спожитих ними комунальних послуг. Крім того, зважаючи на підвищення рівня комунальних тарифів, домогосподарства вимушені були вдаватися до скорочення споживання комунальних послуг (газу, води, електроенергії та ін.), причому в сільській місцевості домогосподарства вдавалися до економії шляхом часткового переходу на альтернативні джерела опалення (дрова, вугілля тощо).

Витрати середньостатистичного домогосподарства на оплату комунальних послуг у 2011, 2012,

2015–2017 рр. зростали більшими темпами, ніж сукупні витрати та сукупні доходи домогосподарства, причому у 2015 р. різниця в темпах приросту складала вже близько 40%. У всі інші роки темпи зростання витрат на оплату комунальних послуг відповідали темпам зростання сукупних витрат домогосподарств.

За даними 2017 р., частка комунальних платежів у прожитковому мінімумі перевищила 60% та зросла більше, ніж у півтора рази, порівняно з попередніми роками. Частка комунальних платежів у заробітній платі також постійно зростала (за 2010–2016 роки вона зросла у 2 рази), і тільки зростання мінімальної заробітної плати у 2017 р. до 3200 грн переломило цю тенденцію. Таким чином, починаючи з 2015 р., відбулося суттєве зростання витрат домогосподарств на оплату послуг ЖКГ, що скоротило їх поточне споживання та фактично унеможливило здійснення заощаджень для більшості домогосподарств.

Індекс споживчих цін на послуги ЖКГ у 2014 р. та особливо у 2015–2016 рр. суттєво перевищив як ін-

Узагальнені показники витрат домогосподарств на оплату комунальних послуг в Україні за 2010–2017 рр.

Показник	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Сукупні ресурси в середньому за місяць на 1 домогосподарство, грн	3481,0	3853,9	4144,5	4470,5	4563,3	5231,7	6238,8	8165,2
Темп зростання, %	115,0	110,7	107,5	107,9	102,1	114,6	119,2	130,9
Сукупні витрати в середньому на місяць у розрахунку на 1 домогосподарство, грн	3073,3	3458,0	3592,1	3820,3	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4
Темп зростання, %	111,6	112,5	103,9	106,4	106,0	118,1	122,3	124,8
Витрати домогосподарства на оплату комунальних послуг, грн	233,5	276,6	298,1	305,6	328,0	505,1	840,9	1099,5
Темпи зростання витрат домогосподарства на оплату комунальних послуг, %	110,1	118,5	107,8	102,5	107,3	154,0	166,5	130,8
Частка витрат на оплату комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарства, %	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2	14,7	15,4
Мінімальна заробітна плата (на кінець року), грн	922,0	1004,0	1134,0	1218,0	1218,0	1378,0	1600,0	3200,0
Частка витрат на оплату комунальних послуг у мінімальній з/п, %	25,3	27,5	26,3	25,1	26,9	37,5	52,6	29,1
Прожитковий мінімум, грн	875,0	953,0	1095,0	1176,0	1176,0	1330,0	1544,0	1700,0
Частка витрат на оплату комунальних послуг у прожитковому мінімумі, %	26,7	29,0	27,2	26,0	27,9	38,8	54,5	64,7

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [10].

декс інфляції в цілому, так і індекс споживчих цін на продукти харчування (табл. 2). Це означає, що комунальні тарифи зросли значно більшими темпами, ніж ціни на продукти харчування. Крім того, перевищення темпів зростання комунальних тарифів над темпами інфляції означає, що навіть за умов індексації доходів домогосподарств на рівень інфляції вони все ж таки відчують зростання поточних витрат за рахунок збільшення загального обсягу комунальних платежів. Тільки у 2017 р. ця ситуація змінилася, і темпи зростання комунальних тарифів сповільнилися.

Враховуючи суттєве зростання комунальних тарифів і, відповідно, обсягу витрат на оплату комунальних послуг, спожитих домогосподарствами, вбачається доцільним і цілком обґрунтованим підвищення рівня прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати (і всіх виплат, що на ній базуються) на величину, що відповідає темпу приросту обсягу комунальних платежів. За інших умов більшість домогосподарств буде знаходитись у фінансовій небезпеці, оскільки в такому разі буде постійно обмежуватися їх поточне споживання, а придбання товарів тривалого користування стане зовсім неможливим. На жаль, адресні субсидії, що отримують окремі домогосподарства при оплаті комунальних послуг, ситуацію наразі не врятують.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека суб'єктів господарювання (підприємств) і фінансова безпека домогосподарств є базовими компонентами фінансової безпеки держави на мікрорівні. Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що наразі вітчизняні підприємства та домогосподарства перебувають у стані фінансової небезпеки. Загрози фінансовій безпеці можуть бути ідентифікованими і потенційними, зовнішніми і внутрішніми. Ідентифіковані й потенційні загрози фінансовій безпеці домогосподарства та суб'єкта господарювання викликані певними ризиками. Для ефективного управління ризиками їх доцільно певним чином систематизувати. До складу загроз фінансовій безпеці домогосподарств, які останнього часу набули особливої актуальності, можна віднести суттєве зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, а також споживчих цін на продукти харчування.

Загалом результати дослідження можуть бути використані в практиці управління фінансовою безпекою домогосподарств і суб'єктів господарювання. Так, наведені підходи до класифікації фінансових ризиків домогосподарств і загроз їх фінансовій безпеці, а також результати дослідження впливу цін житлово-комунальних послуг на рівень фінансової безпеки домогосподарств можуть бути застосовані при розробці й реалізації заходів щодо відновлення та підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств.

Індекси споживчих цін на деякі товари та послуги у 2010–2017 рр., %

Показник	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Індекс інфляції (індекс споживчих цін), %	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7
<i>Індекси споживчих цін:</i>								
– на продукти харчування та безалкогольні напої	110,6	101,7	97,7	99,3	124,8	141,5	103,2	118,3
– на алкоголь, тютюн	122,1	108,8	107,0	110,1	125,9	122,7	122,5	120,7
– на одяг, взуття	102,2	101,0	97,7	96,5	114,5	135,0	105,5	100,9
– на послуги ЖКГ	113,8	111,0	100,7	100,3	134,3	203,0	147,2	110,6
– на побутову техніку та предмети домашнього вжитку	101,2	103,5	100,5	99,3	127,9	136,0	104,2	103,1
– на охорону здоров'я	105,8	106,4	102,0	103,0	130,0	129,1	107,8	107,5
– на транспорт	106,6	120,9	104,1	101,3	141,6	120,4	111,4	116,7
– на зв'язок	91,1	103,5	101,4	100,9	102,4	107,0	104,0	109,1
– на відпочинок і культуру	102,5	103,2	100,2	99,7	124,8	137,9	104,5	104,5
– на освіту	110,3	105,7	104,4	102,2	104,7	124,2	113,7	114,9
– на ресторани й готелі	107,4	107,2	102,8	101,4	114,0	123,3	111,0	117,3
– на інше	108,7	105,4	102,2	102,5	124,5	131,4	105,8	107,6
Відхилення індексу споживчих цін на послуги ЖКГ від індексу інфляції, %	+4,7	+6,4	+0,9	-0,2	+9,4	+59,7	+34,8	-3,1

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [10].

Потреба в проведенні подальших досліджень з даної тематики визначається актуальністю проблеми забезпечення фінансової безпеки держави та її окремих компонент в умовах змінного економічного середовища та нестабільності економічного розвитку країни.

Подальші дослідження можуть бути присвячені детальному дослідженню факторів, що здійснюють вплив на стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання (підприємств) і домогосподарств. Крім того, доцільно переглянути перелік індикаторів, що застосовуються в процесі оцінки рівня фінансової безпеки держави згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [11], затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, з метою отримання більш обґрунтованої оцінки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 386 с.

2. Воробйов Ю. М., Ворошило В. В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія. Сімферополь : ВД «АРИАЛ», 2013. 232 с.

3. Дмитрієв В. В. Сучасний американський досвід оцінювання рівня національної фінансової безпеки та можливість його використання у вітчизняній практиці. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2011. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Dmitriev_211.htm.

4. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія. Київ : Національна академія управління, 2010. 231 с.

5. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С. 61–66.

6. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>

7. Малик О. В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2015. 263 с.

8. Лиса О. В. Стан фінансової безпеки домогосподарств на сучасному етапі. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Т. 21. Вип. 5. С. 166–171.

9. Лиса О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 26. № 1. С. 58–64.

10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

11. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

REFERENCES

Dmytriiev, V. V. "Suchasnyi amerykanskyi dosvid otsiniuvannia rivnia natsionalnoi finansovoi bezpeky ta mozhlyvist ioho vykorystannia u vitchyzniani praktysi" [Modern Ameri-

can experience in assessing the level of national financial security and the possibility of using it in domestic practice]. *Problemy systemnoho pidkholu v ekonomitsi*. 2011. http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Dmitriev_211.htm

Ivashko, O. "Finansova bezpeka Ukrainy v umovakh kryzovykh yavlyshch v ekonomitsi" [Financial security of Ukraine in the conditions of crisis phenomena in the economy]. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 2 (2015): 61-66.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

Ladiuk, O. D. "Finansova bezpeka: kharakterystyka skladnykh" [Financial security: component characteristics]. *Efektivna ekonomika*. 2016. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>

Lysa, O. V. "Finansova bezpeka subiektiv hospodariuvania v suchasnykh umovakh" [Financial security of business entities in modern conditions]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 26, no. 1 (2016): 58-64.

Lysa, O. V. "Stan finansovoi bezpeky domohospodarstv na suchasnomu etapi" [The state of financial security of house-

holds at the present stage]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, vol. 21, no. 5 (2016): 166-171.

Malyk, O. V. "Formuvannia mekhanizmu upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva" [Formation of the mechanism of financial security management of the enterprise]: *dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2015.

Ofitsiyni sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Vasyltsiv, T. H. et al. *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia* [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms of provision]. Lviv: Liha-Pres, 2012.

Vorobiov, Yu. M., and Voroshylo, V. V. *Finansy domashnikh gospodarstv u finansovii systemi derzhavy* [Household Finance in the Financial System of the State]. Simferopol: VD «ARIAL», 2013.

Yermoshenko, M. M., and Horiacheva, K. S. *Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo* [Financial component of economic security: state and enterprise]. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia, 2010.